

224. САСТАНАК СЕКЦИЈЕ ЗА ИСТОРИЈУ МЕДИЦИНЕ СРПСКОГ ЛЕКАРСКОГ ДРУШТВА
САЖЕТАК ПРЕДАВАЊА

ПРВИ СРПСКИ УСТАНАК 1804–1813. ГОДИНЕ – 220 ГОДИНА ОД
ПОЧЕТКА СРПСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ

Др Радомир Поповић, научни саветник

Први српски устанак (1804-1813), Хаџи Проданова буна (1814) и Други српски устанак (1815) део су ширег историјског процеса – Српске револуције. Почетак Првог српског устанка 1804. године представљао је прекретницу у историји српског народа, Хаџи-Проданова буна је неуспешни наставак те борбе, док је Другим српским устанком завршено једнаестогодишње ратовање с Турцима. Дипломатско исходиште ратних напора српског народа од 1804. до 1815. године су османска јавно-правна акта из 1830. и 1833. године којима је Србија постала аутономна кнежевина у оквиру Османског царства. Преокрет је наступио потписивањем Букурешког мира 28. маја 1812. године између Руског и Османског царства. Русија је у Осмој тачки тог споразума уговорила да Србија остаје под сизеренском влашћу султана, са аутономним правима о којима ће се непосредно договорити Срби и Турци, Турцима се омогућава да држе војне посаде у утврђењима, а Срби се амнестирају због учешћа у дотадашњим борбама. Бројчано надмоћнија и технички супериорнија османска војска у лето 1813. године покренула је напад којем устаници нису успели да се одупру. Први српски устанак се завршио Карађорђевићевим бекством у Аустрију 3. октобра 1813. године. Два дана касније османске трупе су запоселе Београд. Десетине хиљада Срба је пребегло у Аустрију, многи су уточиште пронашли у збеговима у унутрашњости Србије, а велики број је настрадао или је као робље одведен у Турску. Узроци слома Првог српског устанка су многобројни. Те узроке не треба тражити и посматрати једнострано кроз очиту несразмеру војних снага Срба и Турка већ и у укупним односима на европском континенту на почетку 19. века.

УСТАНИЧКИ САНИТЕТ (1804–1813)

Зоран Вацић

Устанак је започео и вођен све време без иједног школованог лекара и без организоване санитарске службе и санитарских средстава. Упућено силом нужде на самоуке видаре и видарице у земљи и њихова народна средства за лечење (мелеми, емпластери и инфузи од лековитог биља), вођство устанка је показивало знаке организованог старања о рањеницима. О томе сведочи шематизам створене војне и грађанске управе у деловима устанком ослобођене земље, објављен у обимном делу Константина Ненадовића, у коме се помињу „главни доктор ећим Тома Костић“ [Константиновић] и „Др Јован Х.“ [Јохан Хитенмајер (Johhanes Hüttenmayer) испитани ранар]. Помоћ лакше рањенима пружали су на бојишту сами устаници, а тешко рањене слали су у њихова села, збегове или манастире где су их лечили

народни видари. О лечењу војвода и истакнутијих бораца сачувани су многи важни подаци у записаним сведочењима устаника. Међу видарима најпознатији су били Хећим Тома Костић (или Константиновић) и његова мајка Тира-Мана. Лечење је било конзервативно и сводило се на преврћање ране, коришћење емпластера чија је улога била да се смири упала и евакуише гној. О употреби хируршких инструмената нема помена. Фрактуре дугих костију удова решаване су репозицијом и имобилизацијом. Виђенији устаници лечени су у Земуну. У саопштењу се приказује документ о лечењу војводе Цинцар-Јанка Поповића од рана задобијених у бици на Мишару (1806). Поповића, који је био рањен у главу, лечио је контумачки лекар Ендреди.

Одабрана литература:

1. Михаило Гавриловић, *Милош Обреновић I (1813-1820)*, Београд: Задужбина И. М. Коларца, 1908.
2. Гргур Јакшић, *Борба за слободу Србије 1788–1816*, едиција: Српски народ у XIX веку, Београд: Геца Кон [1937].
3. Радомир Ј. Поповић, *Идеал независности и нужност аутономије, Настанак нововековне српске државе 1788/1804 – 1833. године* у: Чедомир Попов, Драгољуб Живојиновић и Слободан Г. Марковић (ур.), *Два века модерне српске дипломатије*, Балканолошки институт САНУ и Институт за европске студије, Београд 2013, стр, 69 – 88
4. Константин Н. Ненадовић, *Живот и дела великог Ђорђа Петровића Кара-Ђорђа врховног војвода, ослободиоца и владара Србије и живот његови војвода и јунака*, књ. 1 и 2, Београд: Слобода, 1971
5. Јанићије Ђурић и други, *Казивања о српском устанку 1804*, Београд: Српска књижевна задруга, 1980
6. Емерих П. Линденмајер. *Србија, њен развој и напредак у санитету са напоменама о целокупном санитетском стању на Оријенту*, Београд : Српско лекарско друштво, 2022